

# Historia



Zbigniew Werra<sup>1</sup>

## POLITYKA WŁADZ BRYTYJSKICH WZGLĘDEM POLSKICH SIŁ ZBROJNYCH NA ZACHODZIE

### Wstęp

Omawiając kwestie związane z polityką Wielkiej Brytanii względem Polskich Sił Zbrojnych (PSZ), należałoby zwrócić uwagę na fakt, że demobilizacja nie nastąpiła automatycznie po zakończeniu działań wojennych. Istotne znaczenie miała tu konfiguracja polityczna w Europie i świecie. Istniało niebezpieczeństwo wybuchu III wojny światowej, tym razem ze Związkiem Sowieckim. Niewątpliwie największą nadzieję na powstanie konfliktu zbrojnego z ZSRS mieli Polacy. Przypuszczenia te dawały pewną nadzieję na powrót Polski w granice sprzed 1 września 1939 r. Perspektywa historyczna pokazuje, że była to jedynie psychologiczna gra rządu Wielkiej Brytanii. Przede wszystkim chodziło o uspokojenie Polaków po decyzjach poczdamskich. Dbano z wielką determinacją, by nie wywoływano w szeregach Polskich Sił Zbrojnych napięć, nad którymi dowództwo brytyjskie utraciłoby kontrolę. W efekcie PSZ mogłyby wejść w niekontrolowany konflikt zbrojny z ZSRS. Wspomniane wyżej czynniki, jak też i wiele innych, wpłynęły na opóźnienie demobilizacji Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie<sup>2</sup>.

### 1. Sytuacja polityczno-militarna PSZ

Stan powojennej polskiej emigracji politycznej i wojskowej sięgał 250 tys. Była to znacząca siła, z którą należało się liczyć i szybko przystąpić do jej rozproszenia. I tak w 1946 r. blisko połowa emigrantów powróciła do kraju. Należy wspomnieć, że po zakończeniu wojny naczelne dowództwo polskiego rządu w Londynie kontynuowało rozbudowę formacji wojskowych<sup>3</sup>. Taki stan rzeczy wywołał ostry sprzeciw ze strony brytyjskiej

<sup>1</sup> Ks. dr Zbigniew Werra, adiunkt w Zakładzie Filozofii i Kultury Instytutu Polityki Społecznej i Stosunków Międzynarodowych Politechniki Koszalińskiej. Prowadzi badania z zakresu społeczeństwa obywatelskiego początku lat osiemdziesiątych XX w. oraz ideologii katynizmu. Adres do korespondencji: Parafia pw. św. Filipa Neri w Bytowie, 77-100 Bytów, ul. św. Filipa Neri 1, e-mail: zb.werra@wp.pl.

<sup>2</sup> A. Zaćmiński, *Polskie Siły Zbrojne wobec możliwości wojny. Memorial gen. Kukiela z 1947 r.*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” (1996), nr 3, s. 191-200; *Wypowiedź Światowego Związku Polaków z Zagranicy w sprawie granic Polski*, „Polonia Zagraniczna” (1947), nr 39, s. 2.

<sup>3</sup> 1 lipca 1946 r. Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie liczyły już 228 tys. ludzi; L. Lorentz, *Polacy ze Stanów Zjednoczonych w Polskich Siłach Zbrojnych*, „Polonia Zagraniczna” (1946), nr 15, s. 5-6.

przygotowującej się do demobilizacji swoich sił zbrojnych, w tym także polskich formacji. Wśród polskich żołnierzy pojawiło się po raz kolejny zniechęcenie, stan niepewności. Nie byli pewni dalszych losów PSZ na Zachodzie. Żołnierz, który walczył i ginął dla stabilności politycznej swoich sojuszników, poniósł kolejną etyczną klęskę. Zastanawiający jest swego rodzaju fenomen związany z pytaniem – ile razy można było oszukiwać naiwnych Polaków, wykorzystując pozycję silniejszego? Cała kampania włoska związana była z nadzieją pełnej suwerenności Polski, tej sprzed wybuchu wojny. Zakończenie wojny przyniosło podsumowanie angielsko-amerykańsko-sowieckich oszustw. Mimo tylu przeciwności losu i nieprzychylnych decyzji politycznych Polacy stali wiernie obok swego sojusznika. Za wierność braterstwu walki „za naszą i waszą wolność” zostali oddani w niewolę komunistycznego systemu na prawie pięćdziesiąt lat. Niestety, jako naród nie potrafimy wyciągać wniosków z faktów historycznych.

Po wycofaniu uznania rządowi polskiemu w Londynie przez USA i Wielką Brytanię tymczasowy rząd w Warszawie zwrócił się do rządu brytyjskiego w sprawie podporządkowania sobie PSZ pozostających na Zachodzie. W negocjacjach rząd brytyjski podkreślał sprawę zapewnienia bezpieczeństwa tym żołnierzom, którzy zdecydują się na powrót do Polski. Postulat ten został uznany w Warszawie za godzący w suwerenność państwa, mimo jednoczesnej świadomości władz, że informacje o zbrodniach popełnianych na żołnierzach PSZ docierały do rządu brytyjskiego: „(...) Jestem poważnie zaniepokojony liczbą morderstw politycznych, dokonywanych w różnych dzielnicach Polski w ciągu ostatnich tygodni, w okolicznościach, które w wielu wypadkach wskazują na współdziałanie w nich tajnej policji polskiej”<sup>4</sup>. Jednakże rząd w Warszawie, uważając tzw. reglamentowanie z szeregów zgłaszających się do kraju żołnierzy za „stawianie poza nawiasem”, żądał repatriacji PSZ w całości<sup>5</sup>.

Na początku roku 1946 noty rządu z Warszawy w sprawie powrotu wojska znacznie się zaostrzyły się. W nocie z 14 lutego oświadczono, że: „Przestaje się uznawać za polskie siły zbrojne te jednostki wojskowe złożone z Polaków, a pozostające pod rozkazami brytyjskimi, które nie uznają Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej oraz żąda się ich rozwiązania. Zdemobilizowani żołnierze mieli się zgłaszać indywidualnie do placówek konsularnych celem powrotu do kraju”<sup>6</sup>. Tego samego dnia minister Ernest Bevin wygłosił w Izbie Gmin przemówienie. Nawiązał w nim do oświadczenia zawartego w nocie i zapowiedział, że było dla niego: „(...) wielką niespodzianką i przykrością (...), iż polski rząd tymczasowy skierował do rządu brytyjskiego i opublikował notę, w której oświadczył, że nie może uważać nadal jednostek wojskowych polskich pozostających pod komendą brytyjską za część sił zbrojnych Polski i żąda, aby oddziały polskie były rozpuszczone oraz aby żołnierze życzący sobie powrócić składali indywidualne podania”<sup>7</sup>. 20 marca 1946 r. żołnierze PSZ otrzymali oświadczenie ministra spraw zagranicznych rządu Wielkiej Brytanii, Ernesta Bevina, w którym znalazły się ustępy następującej

<sup>4</sup> *Stwierdzenie ministra Bevina*, „Na przełomie” (1946), nr 1, s. 2.

<sup>5</sup> N. Sulik, *Rozkaz na zakończenie działań wojennych we Włoszech*, „Na Szlaku Kresowej” (1945), nr 5, s. 4-5; *Zjazd żołnierzy 2. Korpusu w Ales*, „Orzeł Biały” (1946), nr 7, s. 11.

<sup>6</sup> *Powrót żołnierzy polskich do kraju*, „Tygodnik Polski” (1946), nr 36, s. 1.

<sup>7</sup> E. Bovin, *O przyszłości Wojska Polskiego*, „Dziennik Obozowy APW” (1946), nr 42, s. 6.

treści: „(...) Nie jest możliwe, żeby Polskie Siły Zbrojne, czy to armia lądowa, czy marynarka, czy lotnictwo, będące obecnie pod dowództwem brytyjskim, zostały zachowane przez rząd brytyjski jako niezależne siły zbrojne, pozostające poza granicami kraju. Rząd brytyjski zamierza w możliwie bliskim czasie zwolnić ze służby tych żołnierzy, którzy nie będą chcieli wracać do Polski. Co więcej, rząd brytyjski nie może dawać członkom Polskich Sił Zbrojnych żadnych gwarancji, iż oni wszyscy będą mogli osiedlać się na terenach brytyjskich (...)”<sup>8</sup>.

Wszystkie te wydarzenia przyspieszyły prace nad procesem demobilizacji wojska. Strona brytyjska postanowiła opracować koncepcję szybkiego rozbrojenia PSZ w formie utworzenia Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia. Struktura i forma przejścia do życia cywilnego dotyczyła tych żołnierzy, którzy odmawiali powrotu do Polski. Korpus miał być formacją nieliniową Armii Brytyjskiej przygotowującą do życia w warunkach pokojowych. Mimo ścisłej tajemnicy, w jakiej prowadzono te prace, już 7 maja 1946 r. w prasie brytyjskiej ukazała się wzmianka o przygotowaniach do demobilizacji Polskich Sił Zbrojnych – bez porozumienia z samymi zainteresowanymi. Konsekwencją opublikowania informacji prasowej było znaczne przyspieszenie procesu demobilizacji 2. Korpusu i przetransportowania go z Włoch do Wielkiej Brytanii<sup>9</sup>. W Ministerstwie Wojny postanowiono, że ze względu na brak oficerów brytyjskich w Korpusie Przysposobienia i Rozmieszczenia zostaną zachowane polskie kadry oficerskie dla obsadzenia około 4 tys. etatów.

Należy nadmienić, że Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie w momencie zakończenia II wojny światowej znajdowały się na Wyspach Brytyjskich, w krajach Europy Zachodniej i na Bliskim Wschodzie. Na terenie Anglii i Szkocji stacjonował 1. Korpus Polski w składzie 4. Dywizji Piechoty, 16. Samodzielnej Brygady Pancerniej i 1. Samodzielnej Brygady Spadochronowej oraz innych jednostek w liczbie 54 234 żołnierzy. W północnych Niemczech znajdowała się 1. Dywizja Pancerna licząca 16 000 żołnierzy. Na terytorium Włoch rozmieszczony był 2. Korpus Polski w składzie 3. Dywizji Strzelców Karpackich, 5. Kresowej Dywizji Piechoty, 2. Samodzielnej Brygady Panc. (2. Dywizji Pancerniej), 2. Armijnej Grupy Artylerii oraz inne jednostki korpusu. Łącznie stan korpusu wynosił 55 780 żołnierzy<sup>10</sup>.

Na Bliskim Wschodzie znajdowała się 7. Dywizja Piechoty, 16. Pułk Artylerii Lekkiej, 14. Samodzielna Wielkopolska Brygada Pancerna oraz inne jednostki w liczbie 36506 żołnierzy. Całe wojska lądowe liczyły 170 tys. żołnierzy, a razem z lotnictwem i marynarką wojenną 194 460 żołnierzy<sup>11</sup>.

<sup>8</sup> T. Arciszewski, *Żołnierze zdemobilizowani PSZ z zagranicy. Ochotnicy wyjeżdżający do Polski*, „Na przełomie” (1946), nr 13, s. 5; F. Cegielka, *Wierzę w Polski zmartwychwstanie*, „Polonia Zagraniczna” (1946), nr 14, s. 1-4.

<sup>9</sup> J. Radomski, *Losy formacji polskich na Zachodzie po zakończeniu wojny*, w: *Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej. Walki formacji polskich na Zachodzie 1939-1945*, red. W. Biegański, Warszawa 1981, s. 741-742.

<sup>10</sup> *Rozkaz święteczny dowódcy 2. Korpusu*, „Mała Kronika” (1946), nr 1, s. 1-2; E. Ben, *Nie licząc na pomoc*, „Spadochron” (1947), nr 8, s. 6; M. Kukiel, *Polskie Siły Zbrojne po zakończeniu wojny*, „Przegląd Polski” (1947), nr 1, s. 5-9; *Kurs informacyjno-społeczny dla żołnierzy Polonii zagranicznej*, „Polonia Zagraniczna” (1946), nr 13, s. 6-7.

<sup>11</sup> N. Sulik, *Rozkaz na zakończenie działań wojennych...*, s. 4-6; A. Pragier, *Związek Polski z Zachodem jest nierozzerwalny*, „Orzeł Biały” (1946), nr 5, s. 9,11; A. Rusiło, *Powszechny, jedyny i niepodzielny*, „Orzeł Biały” (1947), nr 7, s. 1.

Trudna sytuacja polityczna, w jakiej znaleźli się polscy żołnierze, dawała im jednak nadzieję rozpoczęcia nowego życia. Niestety, nie we własnej ojczyźnie. Był to jeden z niesprzyjających czynników nowej rzeczywistości. Dużą trudnością był brak lub słaba znajomość języka angielskiego.

## 2. Powstanie Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia

Utworzono Polski Korpus Przysposobienia i Rozmieszczenia<sup>12</sup>. Pierwsi żołnierze zaczęli do niego wstępować w sierpniu 1946 r. Za symboliczną datę rozwiązania PSZ na Zachodzie przyjmuje się dzień 10 lipca 1947 roku, kiedy to przedstawiciele wojska złożyli sztandary i odznaczenia PSZ w Instytucie Historycznym im. gen. Sikorskiego w Londynie<sup>13</sup>. Po ustaleniu zasadniczych podstaw prawnych Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia minister Bevin wezwał na 21 maja 1946 roku generałów polskich, by poinformować ich o podjętych decyzjach, zanim zostaną publicznie ogłoszone w Izbie Gmin. W przeddzień konferencji w Foreign Office Władysław Raczkiewicz zwołał posiedzenie byłej Rady Ministrów w celu ujednoczenia stanowiska. Generał Kopański odczytał projekt oświadczenia ministra Bevina w sprawie formy przeprowadzenia demobilizacji Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Projekt przewidywał, że na dwa lata zostanie utworzony specjalny korpus brytyjskiej armii stałej pod nazwą Polski Przemysłowy Korpus Osiedleńczy (Polish Industrial Settlement Corps). Przed spotkaniem u ministra Bevina generałowie Władysław Anders, Stanisław Kopański i Antoni Chruściel (zastępca Szefa Sztabu Głównego) oraz kpt. Eugeniusz Lubomirski (tłumacz) odbyli konferencję prasową w Ministerstwie Wojny. Prowadzący konferencję gen. L.O. Lyne podał ogólne założenia projektu brytyjskiego, podkreślając, że Korpus Przysposobienia i Rozmieszczenia „będzie organizacją wojskową, administrowaną przez polskich oficerów wraz z oficerami brytyjskimi w charakterze doradców”<sup>14</sup>.

21 maja 1946 r. o godz. 18 w Ministerstwie Spraw Zagranicznych odbyła się konferencja, w której ze strony polskiej wzięli udział generałowie: Anders, Kopański i Iżycki oraz wiceadm. Świrski, a ze strony brytyjskiej: ministrowie Bevin i Hankey, generałowie Morgan i Lyne, brygadierzy Davy i Frith. Konferencji przewodniczył minister Bevin, który podkreślił konieczność przeprowadzenia demobilizacji PSZ w Wielkiej Brytanii i uzasadnił ją następująco: „(...) Politycznie i psychologicznie nie możemy odraczać tej decyzji. Rząd J.K.M. szczególnie pragnie znalezienia, możliwie jak najszybciej, „miejsca” w życiu cywilnym dla tych, którzy nie powrócą do Polski. W tym celu opracowano plan utworzenia Korpusu Rozmieszczenia w Wielkiej Brytanii (...). Nie można opóźniać realizacji tego planu – tak ażeby żołnierze mogli skorzystać z obecnej okazji uzyskania przyzwoitych warunków życia cywilnego. Nasi żołnierze po demobilizacji są zabezpie-

<sup>12</sup> W. K., *Wiosna polityczna we Włoszech*, „Orzeł Biały” (1946), nr 16, s. 9; T. Towpik-Szejnowska, *Rozwiązanie PSZ na Zachodzie 1945-1949*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” (1983), nr 2-3, s. 263-278.

<sup>13</sup> *Wywiad Reutera z gen. Wł. Andersem*, „Orzeł Biały” (1946), nr 2, s. 1,12; J.P. Morawicz, *Demobilizacja Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie*, w: *Mobilizacja uchodźstwa do walki politycznej 1945-1990*, red. L. Kaliszewicz, Londyn 1995, s. 33-47.

<sup>14</sup> *Żołnierze polscy w Kanadzie*, „Polonia Zagraniczna” (1947), nr 38, s. 12; J. Radomski, *Losy formacji polskich na Zachodzie...*, s. 742; M. Kukiel, *Polskie Siły Zbrojne po zakończeniu wojny...*, s. 5-9.

czeniu ustawowo i Ministerstwo Pracy ma pewne obowiązki przyjęcia im z pomocą celem znalezienia odpowiedniego zatrudnienia. Polacy nie są w takiej samej sytuacji. Nie byłoby przeto rzeczą sprawiedliwą danie im tylko wypłaty i pozostawienie ich własnemu losowi. Dlatego zaproponowano stworzenie Korpusu Rozmieszczenia, który służyć ma do przegrupowania żołnierzy w sposób uporządkowany na stanowiska pracy. Pierwszą jednostką, która wejdzie w skład PKPR, będzie drugi korpus przesunięty w tym celu z Włoch do W. Brytanii. Sprowadzone z krajów tymczasowego osiedlenia rodziny żołnierzy będą z nimi połączone. Warunki służby i żołd będą przedmiotem dalszych dyskusji, lecz odpowiadać będą standardowi brytyjskiemu. Istnienie korpusu przewidywane było na dwa lata. Korpus miał zachować wewnątrz polski charakter i miał być dowodzony przez polskich dowódców<sup>15</sup>.

W przepisach prawnych koncepcja Korpusu Przynależenia i Rozmieszczenia była bez precedensu, prawo brytyjskie nie przewidywało bowiem tego typu kategorii cudzoziemskiej. Również trzeba było przygotowywać społeczeństwo brytyjskie na przyjęcie licznej grupy obcokrajowców. Rząd brytyjski również musiał się porozumieć z angielskimi związkami zawodowymi w sprawie zatrudnienia dużej liczby niedawnych sojuszników. Poza zasadniczymi problemami pozostawały do rozwiązania sprawy transportu wojska z Włoch i Środkowego Wschodu, przyuczenia żołnierzy do zawodów cywilnych, a ponadto kwestie mieszkaniowe i aprowizacyjne, nauka języka angielskiego oraz zagadnienia organizacyjno-administracyjne<sup>16</sup>.

Strona polska wyraziła zgodę na propozycje brytyjskie<sup>17</sup>. Plan zakładał stopniowe przechodzenie żołnierzy do pracy. Minister podkreślił przy okazji konieczność przeszkolenia w zawodach cywilnych oraz pilne zapotrzebowanie na pracę w górnictwie i rolnictwie. Wyjaśnił ponadto, że chociaż Korpus Przynależenia i Rozmieszczenia będzie organizacją wojskową, a nie cywilną, to jednak żołnierze nie będą mieli pełnego bojowego wyposażenia. Na koniec zwrócił się do generałów polskich, by zgodzili się zasadniczo na przedłożony plan i zaufali, że władze brytyjskie ustalą szczegóły w porozumieniu z nimi. Zalecono, by dowódcy polscy projekt demobilizacji przedstawili swoim żołnierzom w możliwie najlepszym świetle. Generał Anders uważał jednak, że: „Trudno będzie wyjaśnić żołnierzom konieczność przeniesienia ich do nowej organizacji. Będzie

<sup>15</sup> W. Leitgeber, *1946. Rok decyzji w sprawie rozwiązania Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w świetle dokumentów brytyjskich*, „Zeszyty Historyczne” (1977), nr 42, s. 19-20; Z. Zagórski, *Od Moskwy do Moskwy*, „Trybuna” (1947), nr 9, s. 1-2; T. Lubaczowski, *Europa Środkowo-Wschodnia w rok po zakończeniu wojny*, „Przed Światem” (1946), nr 4, s. 175-180.

<sup>16</sup> IPMS, KGA13, *Protokół z konferencji w War Office odbytej dn. 23 V 1946*: Konferencja odbyła się z udziałem decyzyjnych wojskowych czynników brytyjskich i polskich reprezentujących PSZ. Zorganizowano ją na prośbę gen. W. Andersa. Jej celem było przedyskutowanie przesunięcia 2. Korpusu Polskiego z Włoch do Wielkiej Brytanii i organizacji Korpusu Przynależenia. Dokument przedstawia złożoność problemów związanych z losem Polaków po zakończeniu wojny.

<sup>17</sup> Siły polityczne skupione wokół rządu RP w Londynie nie zgadzały się na rozwiązania brytyjskie. Rada Stronnictw potępiła decyzję rządu JKM w sprawie demobilizacji, nazywając to likwidacją PSZ. Ta decyzja, zdaniem Rady, utrwalala władztwo sowieckie w Polsce. Uważano, że PSZ powinny pozostać do czasu konferencji pokojowej, aż rozstrzygną się losy Polski jako państwa niezależnego; IPMS, KGA.13, p. 1-9, *Pismo Rady Polskich Stronnictw Politycznych do premiera rządu Wielkiej Brytanii*.

musiał powiedzieć im, że Polskie Siły Zbrojne przestały istnieć<sup>18</sup>. Dalsze rozmowy wykonawcze na temat demobilizacji miały być prowadzone na szczeblach resortowych. 22 maja 1946 r., zgodnie z zapowiedzią, minister Bevin złożył oświadczenie w Izbie Gmin o decyzji rządu J.K.M. dotyczące utworzenia Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia. Wychodząc naprzeciw postulatowi strony brytyjskiej, Sztab Główny PSZ opracował wytyczne dla sił zbrojnych celem ich przekształcenia w PKPR.

Przeciwko wynikowi rozmów między rządem brytyjskim a polskimi generałami zaprotestował były rząd polski w Londynie. Nic jednak nie było w stanie zmienić biegu wydarzeń, tym bardziej że grupa generałów polskich w piśmie do ministra Bevina z 25 maja poparła rozwiązanie brytyjskie. Dowódcy polscy w liście do ministra Bevina oświadczyli, że: „(...) W poczuciu odpowiedzialności za los swych żołnierzy, zapewnił rząd brytyjski, iż są gotowi przyczynić się do urzeczywistnienia powziętych postanowień<sup>19</sup>. Rząd warszawski zareagował na decyzje brytyjskie notami z 4 czerwca i 8 sierpnia 1946 r. W nocy sierpniowej twierdził, że utworzenie Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia: „(...) jest ominięciem demobilizacji, gdyż w ten sposób tworzy się formację, na terenie której rozwijać się będzie działalność wroga państwu polskiemu. Ponieważ zaś Polski Korpus Przysposobienia i Rozmieszczenia (...) mieć będzie wszelkie cechy organizacji wojskowej, rząd zastrzegł sobie prawo zastosowania w stosunku do tych obywateli, którzy wstąpią do PKPR, ustawy o obywatelstwie z roku 1920. Nota żądała również, aby szkolenie odbywało się bez udziału oficerów PSZ oraz by przedstawiciele rządu tymczasowego mieli „swobodny dostęp do tych instytucji, w których odbywać się będzie szkolenie, celem stwierdzenia ich niewojskowego charakteru<sup>20</sup>. Nad tymi żądaniami rząd brytyjski przeszedł do porządku obrad.

Dyplomatycznej grze wtórowała nieprzebiegająca w środkach agitacja przeciwko PSZ. Prasa i radio warszawskie, radio moskiewskie, prasa wydawana przez ambasadę warszawską w Rzymie prześcigały się w impertynencjach kierowanych przeciwko PSZ. Ulotki podpisane przez rzekomy „Centralny Komitet Powrotu do Ojczyzny” miały podburzać żołnierzy przeciwko przełożonym, nawoływały do organizowania w oddziałach komórek agitujących za powrotem. Asystowały im organy komunistyczne w Wielkiej Brytanii i we Włoszech. Rozgłaszano prowokacyjne fałszywe wiadomości w celu wzniesienia nastrojów antybrytyjskich wśród wojska i zepsucia stosunków z Anglikami. Zanim PKPR przybrał swą ostateczną formę, jeszcze przez kilka miesięcy prowadzono prace organizacyjne. Znajdowały się one w gestii Komitetu do Spraw PSZ oraz różnych ministerstw, głównie War Office. Dowódcy polscy, a szczególnie Szef Sztabu Głównego,

<sup>18</sup> IPMS, KOL.572/31, *Wytyczne w związku z decyzją władz brytyjskich przekształcenia PSZ na obczyźnie w Polski Korpus Przysposobienia*, Sztab Główny, L. Dz. 134/ O. s. Zbr./46, Londyn, dnia 29 maja 1946 r.

<sup>19</sup> IPMS, KOL.572/31, *Wytyczne...*, p. II, (...) Wobec nieuzyskania celów, o które walczyliśmy, dążeniem PSZ na obczyźnie po zakończeniu wojny było przetrwanie w niezmiennym charakterze do czasu wyników wolnych wyborów w Polsce i zakończenia Konferencji Pokojowych. (...) Rząd Brytyjski, ze względu na własną politykę zagraniczną i wewnętrzną, powziął decyzję odmienną, która uniemożliwiała utrzymanie naszego stanowiska. Naczelne Władze Sił Zbrojnych, po wyczerpaniu wszelkich słusznych w ich pojęciu argumentów, nie widziały innych możliwości przeciwstawienia się (...).

<sup>20</sup> Ustawa ta postanawiała, że utrata obywatelstwa następuje przez przyjęcie urzędu publicznego lub wstąpienie do służby wojskowej w obcym państwie bez zgody rządu polskiego. Istotnie w sierpniu ustawę tę rząd warszawski zastosował (niesłusznie) wobec kilkudziesięciu wyższych oficerów, którzy zajmowali stanowiska w PKPR.



uczestniczyli w pracach zarówno na szczeblu Ministerstwa Wojny, jak i brytyjskich wyższych dowódców wojskowych poza Wielką Brytanią. Dowódcy polscy przedłożyli swe dezyderaty dotyczące przyszłości żołnierzy. Chodziło głównie o rodziny wojskowe oraz o los około 7 tys. osób, które były pod opieką służb 2. Korpusu Polskiego<sup>21</sup>.

### 3. Postawy żołnierzy wstępujących do PKPR

Postawy żołnierzy były różnorakie. Należałoby rozpatrywać je na kilku płaszczyznach, chociażby materialnej, duchowej, patriotycznej. W kwestii materialnej zdemobilizowani żołnierze otrzymali możliwość zatrudnienia w różnych zawodach. Niewątpliwie był to bardzo pozytywny fakt, chociażby ze względów bytowych. Prawdą jest też i to, że byli zatrudniani na etatach, na których nie chcieli pracować Anglicy, większość z nich wykonywała ciężką, fizyczną pracę. Ci, którzy posiadali nieco lepsze wykształcenie wraz ze znajomością języka angielskiego, byli zatrudniani w administracji, część zaś zakładała własne firmy. Można przypuszczać, że podjęcie pracy przez żołnierzy przyczyniło się w znacznym stopniu do poczucia stabilności, dodało im pewności siebie, jak też przywróciło im, w sposób znaczący, poczucie własnej godności. Ta często ciężka praca powodowała lżejsze w znaczeniu psychicznym przystosowanie się do nowych warunków. Kolejna ważna postawa – duchowa – była fundamentem scalającym rozbitą różnego rodzaju rozterkami psychikę. To w dużej mierze dzięki możliwości skupiania się wokół polskiego duchowieństwa kultywowali polskie tradycje religijne<sup>22</sup>. Te wspomniane czynniki kształtowały trzecią postawę, jaką był patriotyzm. Możliwość wspólnych obchodów świąt państwowych (3 maja, 11 listopada) była ważną wartością, ponieważ kształtowała i podtrzymywała polską tożsamość narodową.

W sierpniu 1946 r. rozpoczął się zaciąg do Polskiego Korpusu Przystosobienia i Rozmieszczenia (Polish Resettlement Corps). Ustawę o osiedleniu Polaków (Polish Resettlement Act) parlament brytyjski uchwalił dopiero 27 marca 1947 r. Wszyscy żołnierze otrzymali z brytyjskiego War Office deklarację, która miała ich zapoznać z formą funkcjonowania PKPR oraz o warunkach im proponowanych<sup>23</sup>. Wstąpienie do korpusu nie odbierało możliwości powrotu do kraju ani też nie zmuszało do spędzenia pełnych dwóch lat w jego szeregach – o ile wcześniej dany żołnierz otrzymał pracę w zawodzie cywilnym. Wstąpienie do korpusu było równoznaczne z wstąpieniem do Armii Brytyjskiej i podporządkowaniem się brytyjskim przepisom dyscyplinarnym. Żołnierze wstępowali do korpusu w stopniu szeregowca, lecz jednocześnie otrzymywali płatny stopień lokalny (*paid local rank*) równy stopniowi posiadanemu w PSZ. Lata służby liczyły się od 1 lipca 1940 r. do 1 lipca 1946 r. Oficerowie otrzymywali stopień podporucznika, jednocześnie był im przyznawany płatny stopień lokalny. Od tych uposażeń był także pobierany podatek<sup>24</sup>.

<sup>21</sup> IPMS, KGA.13, *Sprawozdanie ze spotkania między S.A.C. a gen. Andersem w Casercie dn. 6 czerwca 1946 r.*; Z. Nagórski, *Nowe miejsce postoju II Korpusu*, „Przed światem” (1946), nr 2, s. 69-70.

<sup>22</sup> W. Czereśniewski, *O polski pacierz*, „Polonia Zagraniczna” (1947), nr 37, s. 10-12.

<sup>23</sup> H. Stańczyk, *Działania PSZ na Zachodzie w końcowej fazie wojny*, „Wojsko i Wychowanie” (1995), nr 4, s. 21.

<sup>24</sup> IPMS, A.XVIII.1/4, *Polski Korpus Przystosobienia. Warunki służby dla oficerów*; K. Zagórski, *Po 19 stycznia 1947 roku. Zamknięcie Jalty*, „Trybuna” (1947), nr 8, s. 5.

Rodziny członków PKPR otrzymywały zaopatrzenie w formie mieszkania i wyżywienia, w naturze lub w gotówce. Każdy członek PKPR miał prawo do 10-dniowego urlopu co cztery miesiące oraz bezpłatnego przejazdu. Na podstawie upoważnienia Prezydenta RP, NW i rządu, Szef Sztabu Głównego, gen. Kopański 3 września 1946 r. zalecił żołnierzom PSZ, którzy postanowili nie wracać do kraju, wstępowanie do PKPR<sup>25</sup>. Zasada dająca prawo do zapisywania się do Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia była następująca: miał to być Polak, który służył w Polskich Siłach Zbrojnych pod dowództwem brytyjskim przed 1 czerwca 1945 r. Praktycznie dawało to możliwość wstępowania do korpusu byłym jeńcom polskim w Niemczech i żołnierzom Armii Krajowej<sup>26</sup>. Komitet do Spraw PSZ 1 sierpnia 1946 r., po konsultacji w Ministerstwie Wojny i Ministerstwie Spraw Zagranicznych, mianował Inspektorem Generalnym Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia gen. Kopańskiego. Z ramienia władz brytyjskich dowódcą korpusu został gen. Thomas.

W końcu sierpnia 1946 r., po zakończeniu prac przygotowawczych, Ministerstwo Wojny zwróciło się do żołnierzy polskich z obszerną deklaracją zalecającą im zgłaszanie się do Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia. Wyjaśniono w niej szczegółowe cele i warunki służby: „Polski Korpus Przysposobienia i Rozmieszczenia (Polish Resettlement Corps) wchodzi w skład Armii Brytyjskiej. Tworzy się go, aby dopomóc oficerom i szeregowym Polskich Sił Zbrojnych przysposobić się do życia cywilnego. Armia Brytyjska pragnie usilnie uczynić wszystko, co jest w jej mocy, ażeby przyjść z pomocą polskim towarzyszom broni, którzy podczas wojny służyli wspólnej sprawie. Tym spośród Was, którzy nie wstąpią do PKPR, Armia Brytyjska nie będzie mogła pomóc (...). Tym, którzy wstąpią, dopomoże wszelkimi sposobami do znalezienia miejsca w życiu cywilnym w Zjednoczonym Królestwie lub za granicą. Jeżeli w czasie służby w PKPR chcielibyście powrócić do Polski; będziecie mogli to uczynić w każdej chwili, przy czym przejazd będzie bezpłatny (...). Z chwilą wstąpienia do PKPR staniecie się żołnierzami Armii Brytyjskiej i będziecie podlegali normalnym brytyjskim przepisom dyscyplinarnym”<sup>27</sup>.

Deklaracja ustalała czas trwania służby w korpusie na dwa lata, tak aby dać pełną możliwość znalezienia pracy. Osoby, które znalazłyby pracę wcześniej, automatycznie przechodziłyby do rezerwy, z jednym warunkiem, a mianowicie, że w wypadku opuszczenia pracy cywilnej będą mogły być powołane ponownie do korpusu. Szczegółowo zostały wyjaśnione sprawy dotyczące stopni wojskowych, żołdu, dodatków rodzinnych, zakwaterowania, urlopów i bezpłatnych przejazdów kolejowych oraz opieki nad rodzinami wojskowymi<sup>28</sup>. W deklaracji podkreślono, że: „Głównym zadaniem PKPR będzie dostarczenie Wam stałego zatrudnienia w życiu cywilnym. Zanim jednak to nastąpi,

<sup>25</sup> PKPR a praca w rolnictwie, ogrodnictwie oraz leśnictwie, „Słowo Polskie” (1946), nr 20-21, s. 2.

<sup>26</sup> *Na Bliskim Wschodzie w 1949 roku demobilizowany i włączony do PKPR*, „Komunikat Informacyjny Koła Żołnierzy 7. Pułku Ułanów Lubelskich” (1957), nr 27, s. 17.

<sup>27</sup> A. Szudek, *Likwidacja Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w świetle dokumentów rządu R.P.*, „Mars” (1993), t. 1, s. 97-146.

<sup>28</sup> H.M. Samoczkiwicz, *Przejście do Anglii*, „Saper” (1977), nr 94, s. 50; zob. T. Wyrwa, *Rozbrojenie Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie*, „Więź” (1997), nr 10(468), s. 146-149.

możecie być użyci jako żołnierze do różnego rodzaju pożytecznych prac”<sup>29</sup>. Chodziło tu o prace w koszarach i magazynach wojskowych oraz pomoc w rolnictwie i w przemyśle. Przyszłość członków korpusu została sformułowana w kilku wariantach:

- a) powrót do Polski;
- b) zaciągnięcie się do zawodowej Armii Brytyjskiej;
- c) emigracja do innych krajów;
- d) praca w Wielkiej Brytanii w zawodach cywilnych.

Generał Kopański 3 września 1946 r. zwrócił się do żołnierzy z rozkazem, w którym ocenił pozytywnie proponowane warunki służby w korpusie: „(...) Z chwilą, gdy dalsza służba pod bronią na obczyźnie stała się niemożliwa, obecna forma organizacyjna i przeznaczenie PKPR wydają się względnie najlepszym rozwiązaniem, zapewniającym przyszłość tym żołnierzom i ich rodzinom, którzy w obecnych warunkach nie wracają do kraju. Dlatego naczelne władze Sił Zbrojnych zalecają wstąpienie do Polskiego Korpusu Przystosobienia i Rozmieszczenia (...). Służby w PKPR nie uważamy za służbę w obcych siłach zbrojnych, ponieważ zadaniem tego korpusu jest przygotowanie do życia cywilnego, osiedlenia i zatrudnienia, a nie przygotowanie się do spełnienia zadań wojennych (...)”<sup>30</sup>. W zakończeniu rozkazu generał stwierdził, że zgłasza akces do korpusu i uczynienie tego samego zaleca podległym sobie żołnierzom. 7 września 1946 r., po uprzednim wydaniu żołnierzom przez polskie władze wojskowe zaświadczenia o zakończeniu służby w Polskich Siłach Zbrojnych pod dowództwem brytyjskim, rozpoczęły się zapisy do Polskiego Korpusu Przystosobienia i Rozmieszczenia. Przeprowadzono je najpierw w Sztapie Głównym, a 11 września 1946 r. rozpoczęły się w innych oddziałach<sup>31</sup>. W skład Polskiego Korpusu Przystosobienia i Rozmieszczenia weszły wszystkie jednostki Polskich Sił Zbrojnych: wojska lądowe, marynarka wojenna i lotnictwo. Zachowały one dawną numerację jednostek, dzieląc się na grupy dywizyjne, brygadowe i oddziałowe<sup>32</sup>.

Żołnierze po odbyciu kursu i zdeklarowaniu wyjazdu do innego państwa podlegali demobilizacji i otrzymywali odprawę pieniężno-materiałową<sup>33</sup>. Ostatecznie na ogólną liczbę 249 tys. byłych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie (grudzień 1945 r.) repatriowało się do Polski 105 tys. osób, w tym z Wielkiej Brytanii 86 tys., z Włoch 12 tys., ze Środkowego Wschodu 2 tys., z Niemiec 5000 osób. Na ewidencji Polskiego Korpusu Przystosobienia i Rozmieszczenia było: „114 000 osób, z tego pracę fizyczną wykonywało 66000 (w przemyśle budowlanym – 9000, w rolnictwie – 8200, w górnictwie – 7300, w przemyśle włókienniczym – 6400, w fabrykach i w warsztatach technicznych – 6500, w hotelarstwie i w zakładach gastronomicznych – 6200, w cegielniach – 3100, w hutach żelaza i stali – 2500, w innych rodzajach pracy – 16 800). W charakterze pracowników

<sup>29</sup> H.M. Samoczkievicz, *Polski Korpus Przystosobienia i Rozmieszczenia – likwidacja 20. Baonu Saperów*, „Saper” (1977), nr 94, s. 50; *Wszędzie jest Polska, gdzie są Polacy*, „Kalendarz Wychodźstwa” (1953), s. 97-110.

<sup>30</sup> *Przyjazd polskich żołnierzy do Anglii*, „Trybuna” (1946), nr 2, s. 10.

<sup>31</sup> *Co będzie po dwóch latach. Kto może wstępować do PKPR*, „Słowo Polskie” (1946), nr 20-21, s. 2; *Uchodźstwo i wojsko jedną rodziną*, „Gazeta Polska” (1945), nr 161, s. 4.

<sup>32</sup> *Dwa ślubowania*, „Trybuna” (1946), nr 3, s. 8; W. Wilczewski, *Zagadnienia sporne w Europie Środkowej*, „Na Szlaku Kresowej” (1946), nr 1-2, s. 23-24.

<sup>33</sup> T. Bobrzych, *Drogą prawdy i męstwa*, „Trzy Pióra” (1948), nr 4, s. 5-6; *Generał brygady dr Ludwik Ząbkowski*, „Artylerzysta” (1973), nr 2, s. 2.

umysłowych pracowało 7800 osób, w wolnych zawodach – 2000, we własnych warsztatach pracy – 8000, studenci – 2000. Razem 19 800 ludzi. Pozostałych 28 200 osób szkoliło się na różnorodnych kursach bądź przebywało w szpitalach lub innych ośrodkach leczniczych. Poza Polskim Korpusem Przysposobienia i Rozmieszczenia pozostało 9000 osób, do różnych krajów wyjechało 14 000, we Francji zaś osiedliło się 7000 osób, a we Włoszech ok. 3000<sup>34</sup>. Szkolenie zawodowe prowadziły władze polskie i misje brytyjskie, które istniały przy grupach dywizyjnych. Prowadzono kursy zawodowe rzemieślnicze: szewskie, krawieckie, zegarmistrzowskie, ślusarskie oraz kursy języka angielskiego<sup>35</sup>.

### Zakończenie

Podsumowując, należy zaznaczyć, że sytuacja społeczno-polityczna, w jakiej znaleźli się żołnierze PSZ za sprawą wcześniejszych decyzji politycznych swoich sojuszników, była trudna z kilku względów. Po pierwsze, znaleźli się na obcej ziemi, na której zmuszeni byli do zupełnie nowej formy życia. Musieli się zmierzyć z inną kulturą, zachowaniem, obyczajowością. Po drugie, w wielu przypadkach byli pozbawieni bliskości rodziny, a rodziny niektórych (szczególnie z 5. KDP) były już w tym czasie obywatelami ZSRR. Po trzecie, polityka prowadzona przez rząd Wielkiej Brytanii znacznie obniżyła wartość bojową i znaczenie żołnierza polskiego, jaką odegrał w zakończonej wojnie. Kolejnym trudnym czynnikiem była świadomość, że z ewentualnym powrotem do kraju związane było prześladowanie, a nawet śmierć. Te i inne kwestie miały znaczący wpływ na to, że proces asymilacji musiał następować szybko, a sam powrót do wolnej ojczyzny był możliwy dopiero w 1990 r.

### Bibliografia

- IPMS, A.XVIII.1/4, *Polski Korpus Przysposobienia. Warunki służby dla oficerów*.  
 IPMS, KGA.13, p. 1-9, *Pismo Rady Polskich Stronnictw Politycznych do premiera rządu Wielkiej Brytanii*.  
 IPMS, KGA.13, *Sprawozdanie ze spotkania między S.A.C. a gen. Andersem w Casercie dn. 6 czerwca 1946r.*  
 IPMS, KGA13, *Protokół z konferencji w War Office odbytej dn. 23 V 1946*.  
 IPMS, KOL.572/31, *Wytyczne w związku z decyzją władz brytyjskich przekształcenia PSZ na obczyźnie w Polski Korpus Przysposobienia, Sztab Główny, L. Dz. 134/ O. s. Zbr./46, Londyn, dnia 29 maja 1946 r.*  
 Arciszewski T., *Żołnierze zdemobilizowani PSZ z zagranicy. Ochotnicy wyjeżdżający do Polski*, „Na przełomie” (1946), nr 13.  
 Ben E., *Nie licząc na pomoc*, „Spadochron” (1947), nr 8.  
 Bobrzych T., *Drogą prawdy i męstwa*, „Trzy Pióra” (1948), nr 4.

<sup>34</sup> *Przed nowym etapem – PKPR*, „Dwutygodnik Obozowy APW” (1946), nr 41, s. 1-2; W. Pączek, *Złączeni węzłem*, „Trzy Pióra” (1948), nr 2, s. 5-7; W. Leitgeber, *1946. Rok decyzji w sprawie rozwiązania Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie...*, s. 94.

<sup>35</sup> *Z życia polskiego na emigracji*, „Kalendarz Dziennika Polskiego” (1951), s. 50-54.

- Bovin E., *O przyszłości Wojska Polskiego*, „Dziennik Obozowy APW” (1946), nr 42.
- Cegiełka F., *Wierzę w Polski zmartwychwstanie*, „Polonia Zagraniczna” (1946), nr 14.
- Co będzie po dwóch latach. Kto może wstępować do PKPR*, „Słowo Polskie” (1946), nr 20-21.
- Czereśniewski W., *O polski pacierz*, „Polonia Zagraniczna” (1947), nr 37.
- Dwa ślubowania*, „Trybuna” (1946), nr 3.
- General brygady dr Ludwik Żąbkowski*, „Artylerzysta” (1973), nr 2.
- Kukiel M., *Polskie Siły Zbrojne po zakończeniu wojny*, „Przegląd Polski” (1947), nr 1.
- Kurs informacyjno-społeczny dla żołnierzy Polonii zagranicznej*, „Polonia Zagraniczna” (1946), nr 13.
- Leitgeber W., *1946. Rok decyzji w sprawie rozwiązania Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w świetle dokumentów brytyjskich*, „Zeszyty Historyczne” (1977), nr 42.
- Lorentz L., *Polacy ze Stanów Zjednoczonych w Polskich Siłach Zbrojnych*, „Polonia Zagraniczna” (1946), nr 15.
- Lubaczowski T., *Europa Środkowo-Wschodnia w rok po zakończeniu wojny*, „Przed światem” (1946), nr 4.
- Morawicz J. P., *Demobilizacja Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie*, w: *Mobilizacja uchodźstwa do walki politycznej 1945-1990*, red. L. Kaliszewicz, Londyn 1995.
- Na Bliskim Wschodzie w 1949 roku demobilizowany i włączony do PKPR*, „Komunikat Informacyjny Koła Żołnierzy 7. Pułku Ułanów Lubelskich” (1957), nr 27.
- Nagórski Z., *Nowe miejsce postoju II Korpusu*, „Przed światem” (1946), nr 2.
- Pączek W., *Złączeni Węzłem*, „Trzy Pióra” (1948), nr 2.
- PKPR a praca w rolnictwie, ogrodnictwie oraz leśnictwie*, „Słowo Polskie” (1946), nr 20-21.
- Powrót żołnierzy polskich do kraju*, „Tygodnik Polski” (1946), nr 36.
- Pragier A., *Związek Polski z Zachodem jest nierozzerwalny*, „Orzeł Biały” (1946), nr 5.
- Przed nowym etapem – PKPR*, „Dwutygodnik Obozowy APW” (1946), nr 41.
- Przyjazd polskich żołnierzy do Anglii*, „Trybuna” (1946), nr 2.
- Radomski J., *Losy formacji polskich na Zachodzie po zakończeniu wojny*, w: *Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej. Walki formacji polskich na Zachodzie 1939-1945*, red. W. Biegański, Warszawa 1981.
- Rozkaz świąteczny dowódcy 2. Korpusu*, „Mała Kronika” (1946), nr 1.
- Rusiłło A., *Powszechny, jedyny i niepodzielny*, „Orzeł Biały” (1947), nr 7, s. 1.
- Samoczkiwicz H.M., *Polski Korpus Przynależności i Rozmieszczenia – likwidacja 20. Baonu Saperów*, „Saper” (1977), nr 94.
- Samoczkiwicz H. M., *Przejsie do Anglii*, „Saper” (1977), nr 94.
- Stańczyk H., *Działania PSZ na Zachodzie w końcowej fazie wojny*, „Wojsko i Wychowanie” (1995), nr 4.
- Stwierdzenie ministra Bevina*, „Na przełomie” (1946), nr 1.
- Sulik N., *Rozkaz na zakończenie działań wojennych we Włoszech*, „Na szlaku kresowej” (1945), nr 5.
- Szudek A., *Likwidacja Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w świetle dokumentów rządu R.P.*, „Mars” (1993), t. 1.
- Towpik-Szejnowska T., *Rozwiązanie PSZ na Zachodzie 1945-1949*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” (1983), nr 2-3.
- Uchodźstwo i wojsko jedną rodziną*, „Gazeta Polska” (1945), nr 161.
- W. K., *Wiosna polityczna we Włoszech*, „Orzeł Biały” (1946), nr 16.

- Wilczewski W., *Zagadnienia sporne w Europie Środkowej*, „Na szlaku kresowej” (1946), nr 1-2.
- Wszędzie jest Polska, gdzie są Polacy*, „Kalendarz Wychodźstwa” (1953).
- Wypowiedź Światowego Związku Polaków z Zagranicy w sprawie granic Polski*, „Polonia Zagraniczna” (1947), nr 39.
- Wyrwa T., *Rozbrojenie polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie*, „Więź” (1997), nr 10(468).
- Wywiad Reutera z gen. Wł. Andersem*, „Orzeł Biały” (1946), nr 2.
- Z życia polskiego na emigracji*, „Kalendarz Dziennika Polskiego” (1951).
- Zaźmiński A., *Polskie Siły Zbrojne wobec możliwości wojny. Memoriał gen. Kukiela z 1947 r.*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” (1996), nr 3.
- Zagórski K., *Po 19 stycznia 1947 roku. Zamknięcie Jałty*, „Trybuna” (1947), nr 8.
- Zagórski Z., *Od Moskwy do Moskwy*, „Trybuna” (1947), nr 9.
- Zjazd żołnierzy 2. Korpusu w Ales`*, „Orzeł Biały” (1946), nr 7.
- Żołnierze polscy w Kanadzie*, „Polonia Zagraniczna” (1947), nr 38.

### Streszczenie

Polityka władz brytyjskich względem Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie opierała się głównie na utrzymywaniu w niepewności politycznej z jednej strony, z drugiej zaś na podtrzymywaniu nadziei, najdłużej jak było to możliwe, że Rzeczpospolita zostanie po zakończeniu wojny w obszarze granic sprzed 1 września 1939 r. Perspektywa historyczna pokazuje, że była to jedynie psychologiczna gra rządu Wielkiej Brytanii. Przede wszystkim chodziło o uspokojenie Polaków po decyzjach poczdamskich. Dbano z wielką determinacją, by nie wywoływano w szeregach Polskich Sił Zbrojnych napięć, nad którymi dowództwo brytyjskie utraciłoby kontrolę, efektem czego PSZ mogłyby wejść w niekontrolowany konflikt zbrojny z ZSRR.

**Słowa kluczowe:** polityka, Polska, Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie (PSZ), Polski Korpus Przysposobienia i Rozmieszczenia (PKPR), wojna, ZSRR

### Summary

#### THE POLICY OF THE BRITISH AUTHORITIES TOWARDS THE POLISH ARMED FORCES IN THE WEST

The policy of the British authorities towards the Polish Armed Forces in the West was based – on one hand on keeping them in suspense, and on the other hand on keeping their hopes alive for retaining the shape of the Republic of Poland within the borders from before the 1st September 1939 for as long as possible. The historical perspective shows that it was only a psychological game of the British government. They just wanted to calm down the Poles after the Potsdam decisions. The British authorities were determined not to induce tensions in the Polish Armed Forces, which might result in losing control over them and could lead to an uncontrolled military conflict with the USSR.

**Keywords:** policy, Poland, the Polish Armed Forces in the West, Polish Resettlement Corps, war, USSR